

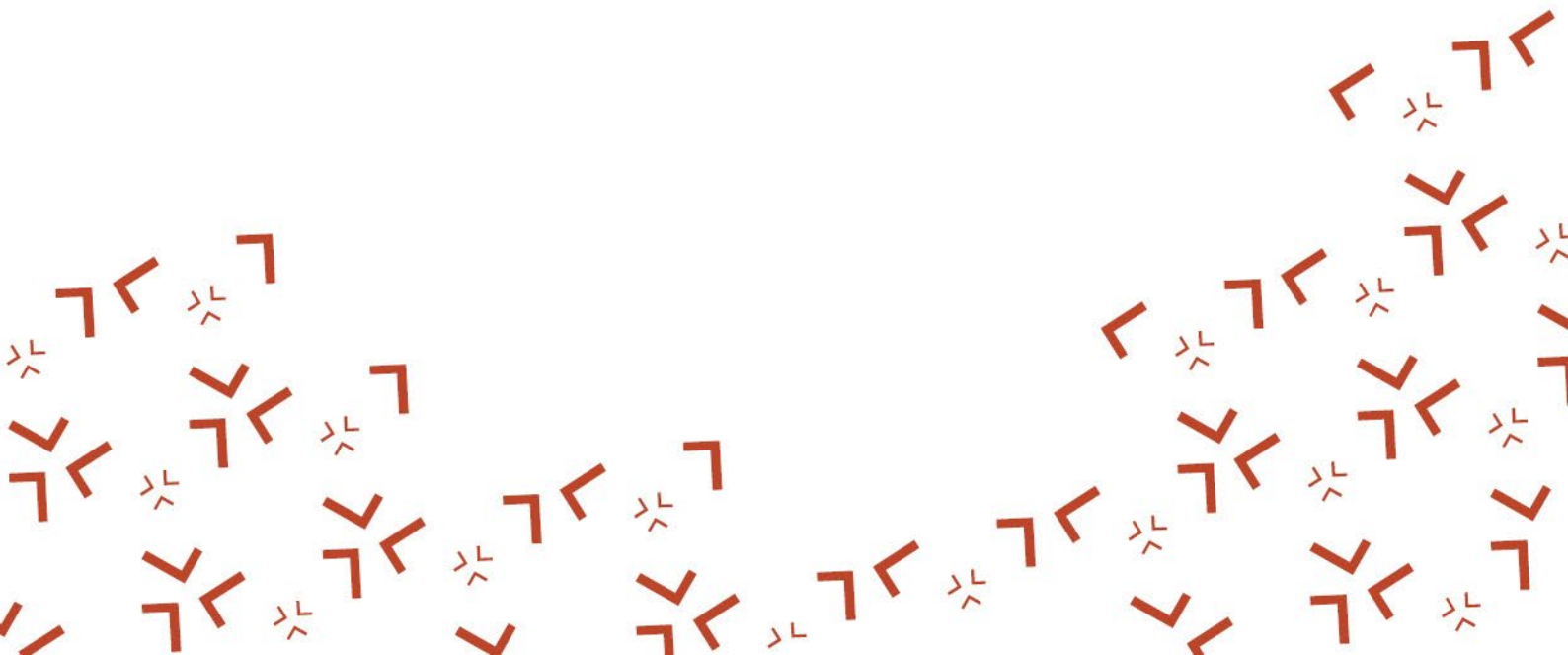
Tämä on alkuperäisen artikkelin rinnakkaistallenne (kustantajan versio).

Rinnakkaistallenteen sivuasettelut ja typografiset yksityiskohdat saattavat poiketa alkuperäisestä julkaisusta.

Käytä viittauksessa alkuperäistä lähdettä:

Asikainen, E. & Kangastie, H. 2022. Kestävän kehityksen ja vastuullisuuden opettajana ammattikorkeakoulussa. Lumen – Lapin ammattikorkeakoulun verkkolehti (3).

URL: <https://www.lapinamk.fi/loader.aspx?id=56fcb0b1-0652-4e4b-bee3-d049138a65b2>

Kestävän kehityksen ja vastuullisuuden opettajana ammattikorkeakoulussa

Eveliina Asikainen, HT, lehtori, Tampereen ammattikorkeakoulu

Helena Kangastie, TtM, erityisasiantuntija (TKI&O) Lapin ammattikorkeakoulu

Asiasanat: kestävä kehitys, vastuullisuus, opettaja, ammattikorkeakoulu

Johdanto

Koulutuksella on suuri merkitys kestävä muutoksen aikaansaamisessa. Korkeakoulut ovat näkyvästi tunnistaneet omissa linjauksissaan ja ohjelmissaan kestävä kehityksen ja vastuullisuuden merkityksellisyden. (esim. [Arene](#) 2020; [Unifi](#) 2020). Ammattikorkeakoulusta valmistuvilla tulee olla osaamisen avaimet muuttaa työelämää ja yhteiskuntaa kestävämmäksi ja vastuullisemmaksi. Tärkeitä tulevaisuudentaitoja ovat luovuus, kriittisen ajattelu sekä viestintä- ja yhteistyötaitojen lisäksi empatia ja joustavuus. Opettajalla on tärkeä rooli kestävämmän muutoksen aikaansaamisessa, vastuullisten asiantuntijoiden kasvattamisessa ja syväoppimisen tavoittelussa.

Tässä artikkelissa kuvaamme kestävä kehityksen ja vastuullisuuden haasteita ammattikorkeakouluopettajan työssä. Mitä kestävä ja vastuullisen muutoksen aikaansaaminen edellyttää opettajan työssä? Pohdimme, millaista pedagogista osaamista opettajalla tulee olla ja, miten pedagogista osaamista on mahdollista kehittää.

Kestävän kehityksen ja vastuullisuuden pedagogisia haasteita

Kestävä ja vastuullinen toiminta täytyy määritellä osin sidoksissa aikaan ja paikkaan, mutta on mahdollista löytää myös yleisiä kestävyden ja vastuullisuuden määritelmiä, joista opettaja saa tukea toiminnalleen.

Ammattikorkeakoulupedagogiikka-kirjassa Mervi Friman ja Arto Mutanen (2022) hakevat kestävän pedagogiikan lähtökohtia ammattietiikkaan ja asiantuntijan vastuullisuuteen kasvattamisesta opintojen aikana. Vastuullisuuden ja kestävyuden toteuttaminen eri tutkinnoissa on siis vahvasti sidoksissa ammattietiikkaan ja asiantuntijatehtävien arvopäämääriin. Opetussuunnitelmatyössä ja opintojaksojen toteutuksia suunniteltaessa on tärkeää määritellä myös se, miten globaali vastuu ja kestävyys ovat osa ammatillista identiteettiä, tutkintoa ja yksittäisiä opintojaksoja.

Globaalia vastuuta ja kestävyyttä voi lähteä hahmottamaan sen yleisperiaatteen mukaan, että kestävillä valinnoilla varmistamme, että tulevilla sukupolvilla on yhtä hyvät mahdollisuudet toteuttaa omia tarpeitaan kuin meillä. Kestävyys on siis jatkuvuuden takaamista. Tällä hetkellä toimimme kuitenkin kestävämmästä kuluttaen luonnonvaroja yli niiden uusiutumismuutoksen ja vieläpä niin, että kulutus jakaantuu erittäin epätasa-arvoisesti maapallolla. Siksi kestävän kehityksen osaamiseen sisältyy kyky tehdä muutoksia niin opettajana, opiskelijana kuin tulevana ammattilaisena.

Vastuullisuutta voi taas pohtia sen kautta, millainen toiminta olisi vastuutonta opettajana tai ammattilaisena. Vastauksia on monia, mutta monen niistä ytimessä on välinpitämättömyys. Toiminta on yhteydessä myös arvoihin ja eettiseen perustaan. Eri ammattialojen ja asiantuntijoiden tuntosarvet ja herkkyys eettisiin kysymyksiin vaihtelee. Opettajan työllä on yhteiskunnallinen arvopäämäärä toimia kasvattajana esimerkiksi kestävyys- ja vastuullisuusasioissa. Työhön liittyy myös vastuu ja velvollisuus toimia esimerkkinä asiantuntijoiden kasvatus- ja opetustehtävässä.

Lähdemme siis siitä, että planeetta Maan toimintojen turvaaminen on kestävän toiminnan päämäärä. Toinen päämäärä ovat sellaiset yhteiskunnat, joissa ihmiset voivat toteuttaa tarpeitaan vailla pelkoja, jotka ovat sosiaalisesti ja taloudellisesti turvallisia. Tähän päästäksemme tarvitsemme ammattilaisia, jotka osaavat vaatia ja viedä eteenpäin muutoksia kohti kestävää olotilaa. Tarvitsemme myös kiinnostusta ja välittämistä toisista ihmisistä ja muistakin planeettamme elollisista. Näitä periaatteita voidaan käyttää kestävän kehityksen ja vastuullisuuden opettamisen muotoilun lähtökohtina.

Sisällöllisesti on tärkeää, että ekologiset prosessit sekä ihmisen vaikutus maapallon toimintaan tulevat luontevasti osaksi kunkin ammattialan opetusta. Tässä on hyvä käyttää apuna valmiita oppimateriaaleja tai asioihin perehtyneitä kollegoita. Esimerkiksi [Climate University](#) tarjoaa

paljon materiaaleja kaikille jäsenkorkeakouluilleen. Toinen tapa on lähteä tutkimaan asioita yhdessä opiskelijoiden kanssa esimerkiksi tutkivan oppimisen tai ongelmaperustaisen oppimisen kautta ja myöntää samalla, että kukaan ei voi olla kaikkien asioiden asiantuntija, mutta yhdessä voimme oppia ekologisesta kestävyydestä omalla alallamme riittävästi ratkaisujemme perustelemiseen. Esimerkiksi Eva Furman (2021) korostaa sitä, että meillä ei ole - eikä meillä voi olla - riittävästi tietoja tai taitoja, jotta tietäisimme varmuudella. Ihmettely, kysyminen, yhdessä oppiminen, kyseenalaistaminen, epävarmuuden ja keskeneräisyyden sietäminen ovat tärkeitä opettajan pedagogisia välineitä, kun koulutamme eettisesti toimivia, vastuullisia ja kestävyyttä edistäviä ammattilaisia. Voidaan jopa puhua *tietämättömyyden pedagogiikasta* (Asikainen 2021)

Kestävän kehityksen muutosagenttina toimimisessa korostuvat myös tietyt geneeriset osaamiset, joita voidaan erityisinä kestävä kehityksen ydinosaamisina: kriittinen ajattelu, systeemiajattelu, strateginen ajattelu, tulevaisuusosaaminen sekä monialainen ongelmanratkaisu (esim. Rieckmann 2018). Kriittinen ajattelu – rohkeus kyseenalaistaa ja kyky arvioida omia havaintojaan on perusvalmius maailmassa, jossa eri tavoin väritettyä tietoa tulvii koko ajan. Systeemiajattelun avulla kriittinen mieli ymmärtää, miten asiat ja ilmiöt ovat yhteyksissä toisiinsa ja miten hän voi vaikuttaa: minne osoittaa kritiikkensä tai kysymyksensä. Systeemit ovat siis ekologisia, teknologisia, yhteiskunnallisia, poliittisia ja yhteisöllisiä ja laajasti ajatellen systeemiajattelu on systeemin käyttötaitoa. Myös strateginen ajattelu on systeemin käyttötaitoa: keiden kanssa kannattaa liittoutua saadakseni muutoksen aikaan, millaisia viestintävälineitä käyttää - ja jos tämä vaikuttamistapa ei onnistu, mitä sitten.

Muutosta ei siis ole tarkoitus tehdä yhdenkään ammattilaisen yksin, vaan yhdessä monialaisesti. Osana monialaista ongelmanratkaisua tarvitsee viestiä omasta asiantuntemuksesta ja ongelmanmäärittelystä muille ja käyttää muitakin geneerisiä taitoja. Erityisesti esille nousee empatia eli muiden näkökulmien ymmärtäminen ja ratkaisun hakeminen yhdessä. Tulevaisuusajattelua tarvitaan, kun ratkaisua punnitaan kestävyuden näkökulmasta: millaista tulevaisuutta rakennamme näillä ratkaisuilla, kehitämmekö uusia ongelmia.

Edellä kuvatut osaamiset ovat tietojen, taitojen ja asenteiden yhdistelmiä, joita ei voi oppia hetkessä, vaan ne vaativat systemaattista osaamisen kehittymisen rakentamista opetussuunnitelmaan. Aloittaa voi kuitenkin vaikka yhdestä projektista, jossa on mukana useamman alan opiskelijoita ratkomassa yhteistä ongelmaa. Projektin tavoitteiden ja tuotoksen

arviointikriteereiden määrittelyllä voidaan ratkaisua ohjata ekologisten ja tulevaisuusnäkökulmien huomioimiseen.

Mistä aloittaisin – miten jatkaisin?

Osa jokaisen vastuullista toimintaa on rohkeus ottaa kantaa (Friman & Mutanen 2022). Opettajan vastuullista toimintaa on aloittaa muutos – ei taipua välinpitämättömyyteen muutoksen valtavuuden edessä. Edellisen kappaleen kuvaus kestävyysosaamisten linkittämisestä opetukseen voi toimia myös opettajan kestävämmän toiminnan lähtökohtana: määrittele asia, jota haluaisit lähteä muuttamaan opetuksessasi auttaaksesi opiskelijoitasi kehittymään kestävästi toimiviksi ammattilaisiksi, tunnista mikä on systeemi, jossa teet muutoksia (opetussuunnitelma, AMK) ja tavat tehdä muutoksia siinä, rekrytoi kumppaneita tai hanki tukea AMKin sisältä, hankkeista tai työelämästä. Lähtekää sitten tekemään asioita yhdessä pitäen mielessä erityisesti tulevaisuusnäkökulma.

Kestävästä opetuksesta voi lähteä aluksi keskustelemaan opettajakollegoiden kanssa. Yhdessä voi pohtia sitä, millaisilla opetusmenetelmillä parhaiten voidaan kehittää tulevaisuustaitoja tulevaisuuden asiantuntijoille ja ammattilaisille. Myös yhteiset keskustelut ja pohdinnat oppimisympäristöistä voivat helpottaa opettajan arkityötä. Olisiko työelämä kenties joissakin kestävyteen liittyvissä oppimistilanteissa koululuokkaa kehittävämpi oppimisympäristö. Yhteisen keskustelun aiheita löytyy myös oppimisen ja osaamisen arvioinnista. Pohdintaa voi harjoittaa esimerkiksi siitä, millaiset osaamisen arviointimenetelmät tuovat esille parhaiten kestävä kehityksen osaamisen ja millaisilla oppimisen arvioinnin menetelmillä tuetaan itsereflektiota ja kriittistä ajattelua.

Lähteitä

Arene.2020. Kestävä, vastuullinen ja hiilineutraali ammattikorkeakoulu. Viitattu 7.10.2022. <https://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2020/Kest%C3%A4v%C3%A4%20vastuullinen%20ja%20hiilineutraali%20ammattikorkeakoulu.pdf?t=1606145574>

Asikainen, E. 2021. Miten opettaisin kestävä kehitystä - näkemyksiä ja tukea käytännön työhön. Viitattu 8.10.2022. <https://www.tuni.fi/tlc/miten-opettaisin-kestavaa-kehitystana-kemyksia-ja-tukea-kaytannon-tyohon/>

Climate University. Viitattu 7.10.2022. [Ilmastoyliopisto – Opettaminen ja oppiminen kestävä tulevaisuuden puolesta \(climateuniversity.fi\)](https://www.climateuniversity.fi/)

Friman, M. & Mutanen, A. (2022). Korkeakoulupedagogiikan etiikasta. Teoksessa: Mäki, K. & Vanhanen-Nuutinen, L. (toim.). Korkeakoulupedagogiikka – Ajat, paikat ja tulkinnat. Haaga-Helian julkaisut 7/2022, ss. 64-73. https://www.haaga-helia.fi/sites/default/files/file/2022-08/Korkeakoulupedagogiikka_screen.pdf

Furman, E. (2021). Planetaarinen hyvinvointi – onko se ihmisen kokoista? Teoksessa I. Hetemäki, A.-K. Kuusisto, M. Lähteenmäki, & E. Väliverronen (toim.), Hyvä ja paha tieto. Gaudeamus, ss. 287–302.

Rieckmann, M. (2018). Learning to transform the world: key competencies in education for sustainable development. Teoksessa S. Leicht, J. Heiss, & B. Won Jung (toim.), Issues and trends in education for sustainable development. Unesco, ss. 39–59.

Unifi. 2020. Kestävän kehityksen ja vastuullisuuden teesit. Viitattu 7.10.2022. <https://unifi.fi/viestit/kestavan-kehityksen-ja-vastuullisuuden-teesit/>